

Invaze do veřejného prostoru

Hrdinky severokorejské prózy počátku padesátých let

Miriam Löwensteinová

Univerzita Karlova

miriam.lowensteinova@ff.cuni.cz

Matěj Valošek

Univerzita Karlova

matej.valosek@ff.cuni.cz

THE INVASION IN THE PUBLIC SPACE

HEROINES OF THE NORTH KOREAN PROSE OF THE EARLY 1950S

Since its official foundation in 1948 till the second half of 1950s, the DPRK literature comingled the domestic socialist (“proletarian”) and the Soviet models. Therefore, the stories of the new, required characters significantly recoded maternity, thematizing the extreme devotion to the country and the party-spirit. The result is the women’s presence out of the classic family space, their entering into the public spheres and the confirmation of their capacity in the extreme era of the Korean war (1950–1953) and the subsequent period of the building of industry and the collectivisation. However, the growing cult of personality of Kim Ilšong (1912–1994) and his family soon returned these characters to the lesser roles, in which they exist only in relationship with the highly mythologized Great Leader.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Severní Korea — literatura 1950–1955 — ženské postavy — funkcionářka — ošetřovatelka — party-zánka — Kim Ilšong

North Korea — literature of 1950–1955 — women characters — party-official — nurse — guerrilla fighter — Kim Ilšong

DOI

<https://doi.org/10.14712/23366729.2022.1.6>

Severokorejské literární texty první poloviny padesátých let přinášejí relativně pestrou škálu situací a lidských typů, odvozených ze směsi domácích, časově předcházejících, proletářské literatury¹ a sovětské prózy třicátých a čtyřicátých let, která byla dočas-

1 Tzv. proletářská literatura (korejsky *pchŭro munhak*), také známá pod esperantským názvem KAPF — Korea Artista Proleta Federatio, se v okupované Koreji prosazovala zejména v desetiletí od roku 1925, byla ovlivněna podobně orientovanou japonskou proletářskou literaturou a hlásila se mimo jiné k ruským a sovětským vzorům. Jedná se o umělecky ne-

ným ideovým i formálním vzorem. V této době také vznikla modelová novela prominentního prozaika Han Sörji (1900–1976) *Sŭngjangi* (Vlci; 1951),² ustanovující maximy nové literatury. Literatura počátků KLCDR bývá většinou³ zjednodušeně chápána jako odnož socialistického realismu, vysoce ideologická a nepůvodní. Toto spojení, jakkoliv lákavé při povrchních znalostech kontextu (osvobození země Rudou armádou, rozdělení a vznik dvou systémově protikladných celků, občanská válka a souběžná i pozdější výstavba základů nového státu), je při pohledu zblízka podstatně barvitější. KLCDR byla v té době ještě ideově nestabilní, s velkým vlivem etnického a kulturního nacionalismu, celou škálou levicových hnutí, s pětatřicetiletou zkušeností japonské nadvlády a zkušenostmi jednotlivých prominentních intelektuálů-emigrantů. V mnoha směrech byla stále poplatná konfuciánským idejím a schématům, na nichž bylo možné stavět o mnoho snadněji než na implementovaných heslech, neboť byly do společnosti vrostlé a společností zažité. Literatura čerpala ze starších žánrů, využívala biografického rámce⁴ a svého povinně didaktického poslání.⁵ Zřetelnější odraz stranických direktiv nebo konkrétního Kim Ilsŏngova (1912–1994) vlivu i zobrazení je pozdější a jeho počátky lze víceméně klást až do souvislosti s formulací *čučche*⁶ a s prvními debatami z éry čchŏllima,⁷ které se ovšem datují až šedesátými

příliš výrazný poměrně schematický proud, který se zaměřoval na nižší sociální skupiny obyvatel, zvláště rolníky, ale nepřinášel žádná nová, tzv. revoluční východiska. Proponenti proletářské literatury většinou odešli po osvobození na sever a výrazně se podíleli na formulaci literatury v KLCDR.

- 2 Próza je vzorová i v míře později významného etnocentrismu a otevřeného rasismu. Zde ji reflektujeme omezeně jako modelovou pro definování nepřítelů, zobrazení prostého lidu, respektive ženské postavy. Podrobněji viz např. Myers 1994. Novela *Vlci* byla modelová i pro další oblasti: v roce 1956 byla dramatinována, upravena do lidového sešitkového vydání s ilustracemi a zfilmována. Film provázely další publikace a sešitky. Viz například Han Sörja 1956; *Sŭngjangi* 1957; Rju Kihong — Sŏ Manil 1956.
- 3 Pokud vůbec: studií o severokorejské literatuře je minimum a týkají se buď časově následujících období, nebo konkrétních děl, jako tomu je u *Vlků* (viz výše).
- 4 Většina korejské středověké prózy, zvláště tzv. zábavné (*kodŏ sosŏl*), se odvíjela od biografii, ať oficiálních, buddhistických, nebo lidových. Nejde jen o strukturu, ale i o vysoce typizované postavy, jimž je přisouzeno omezené množství zkoušek, v nichž se prokáže jejich výjimečnost.
- 5 Mezi požadavky na „správnou“ literaturu (korejsky *mun*) patřila od počátků didaktičnost, což znamenalo i dlouhá staletí odmítání literatury pro zábavu (to platilo pro tvorbu i četbu). Zřejmým důsledkem toho je didaktičnost většiny zábavné prózy.
- 6 *Čučche* je vágní pojem, založený na ideji soběstačnosti v oblasti zahraniční politiky, hospodářství a obrany. Jeho systemizace se připisuje Kim Ilsŏngovi a je datována rokem 1956. Principy soběstačnosti reagují na postavení KLCDR mezi ČLR a SSSR a snahu zachovat si přízeň obou. V literárních dílech se spolu s tímto pojmem objevuje velmi výrazný motiv, typický pro dalších desetiletí, a to implementace postavy Velkého vůdce. Ten vstoupí do děje, vyřeší problém a svým proslovem vysvětlí způsob, jak se mají aplikovat stranické direktivy.
- 7 Hnutí *čchŏllima* (1957–1975), zobrazované legendárním mytickým koněm, který uletí tisíc (korejských) mil za den, se v literatuře zaměřovalo primárně na témata výstavby, jde ovšem i o díla s převažující ideologickou (výchovnou) složkou.

lety.⁸ Široké, dosud vágně formulované potřebě mladého státu odpovídalo i spektrum zobrazených témat, která v ní zůstávala ještě v osmdesátých letech 20. století — tehdy v pořadí důležitosti i produktivnosti: občanská válka, výstavba (zatím pojednaná bez tzv. vnitřního nepřítel, bez třídního boje), národněosvobozenecký boj z doby japonské okupace a život v jižní části Koreje.⁹ Takto je popisovaly i oficiální dějiny literatury, ať už z pozdních padesátých let, či následující doby.¹⁰

Vzhledem k uvedenému lze považovat severokorejskou kulturu první poloviny padesátých let za předemancipační, což implikuje velkou pestrost kombinací výše uvedených ingrediencí a jejich nestálý poměr. Nelze ji jednoduše shrnout do schémat nebo definic, není v ní ani možné odhadnout budoucí produktivitu postav a témat. Tato nevyzpytatelnost má však latentní potenciál, například v nabídce postav, z nichž jsme se rozhodli popsat výraznější tendence ve výstavbě ženských typů. Materiál pro případové studie jsme omezili primárně na publikace, které z tehdejší KLDŘ mířily do spráteleného zahraničí, což znamenalo — jak předpokládáme — jistý předvýběr akceptovatelných a srozumitelných postav. Příznačné je pro ně už i potlačené autorství.¹¹ Sbírky vznikly v době korejské války a krátce po ní, což jim zajišťovalo vřelé přijetí, na Koreu hleděla převážná část světa s pozitivními emocemi. Téma války je v nich sice všudypřítomné, důraz se však klade více na modelování vzorů. A ty reflektují spíše pole možností a nehotové preskripce, neboť později byly vzorové postavy dále redukovány do jednodušších, srozumitelnějších a výhradně domácích typů s výrazným napojením na osobu Kim Ilsonga.¹²

8 V šedesátých letech probíhala debata o potřebě realismu v literárních dílech, jejíž součástí byla i kritika socialistického realismu, ale i diskuse spisovatelů nad nemožností implementovat ideologii *čučche* do literárních děl, což konkrétně znamenalo dát hrdinům prostor nebýt dokonalý. Diskusi rozpoutala povídka Pjŏn Hŭigŭna *Kānari* (Zlatice), v níž hrdinka ještě deset let od korejské války vykazuje známky psychické újmy (mrtvý syn), a dokonce se odmítne přestěhovat do nového bytu (odmítá péči strany). Literární kritika dílo odsoudila jako nevhodné pro éru čchöllima; ta se měla soustředit na budování společnosti, a ne na minulé a osobní záležitosti.

9 V románech umístěných do Jižní Koreje bývá líčen ubohý život bratrů a sester v prostoru, kterému vládou tzv. loutky amerického imperialismu, popřípadě I Sŭngmanova klika.

10 Nejpodrobněji (a vzhledem k době nejautentičtější) v An Hamgwangových Dějinách korejské literatury (*Čosŏn munhaksa* [1900–]) z roku 1956 (An Hamgwang 1956). Autor zde ještě „přihlašuje“ korejskou literaturu k socialistickému realismu. Jun Sepchjŏng, další vlivný literární kritik poválečné doby, se ve své studii (Jun Sepchjŏng 1958) drží naznačeného dělení a stále vyzdvihuje úlohu marxismu-leninismu a dělnické třídy pro tvorbu nové literatury, nicméně zdůrazňuje vlastenectví jako předpoklad pro každou činnost. Anonymní dějiny literatury z následujícího roku už žádné cizí vlivy nezmiňují, jsou prokládané citáty Kim Ilsonga a jejich klíčovými slovy jsou hrdinství, vlastenectví a boj; *Čosŏn munhak tchongsa* (*ha*) 1959.

11 Kolektivní literatura vzniká až v sedmdesátých letech s kodifikací Kim Ilsongova postavení a založením tzv. Literární platformy 15. dubna (den vůdcových narozenin, korejsky 4.15. *mundan*).

12 Příkladem budiž kniha o partyzáncích, v níž jsou soustředěny monotematické příběhy s biografickými aspiracemi. Viz *Ppalččisanŭi njŏdāwŏndŭl* 1960.

FUNKCE ŽENSKÉ POSTAVY V KOREJSKÉ LITERATUŘE

Schematičnost ženských postav v korejské literatuře je způsobena několika faktory, v zásadě nejprve religiózním a později zjednodušeně předepsaným konfuciánským viděním ženy jako dcery, manželky a matky. 20. století schéma nijak zásadně nezměnilo. Přesto rozšířilo biografickou strukturu o část následující po sňatku a také ji omezilo na klíčovou současnost, na „tady a teď“. Nezrušilo typologii, ale podstatně rozvinulo škálu prepozic, reagujících na variabilnější realitu. Jeden z proudů moderní literatury reaguje na evropský a japonský naturalismus, pročež nejčastějšími postavami jsou žena-prostitutka a žena-oběť. Druhý proud — levicová literatura — zobrazuje ženu ve všech třech klasických funkcích, nicméně dějovou linii provází nesmírné, nesnesitelné a stupňující se utrpení.¹³

Poválečná severokorejská literatura navazuje na levicové („proletářské“) hnutí dvacátých a třicátých let už jen tím, že většina jeho čelních představitelů na sever velmi brzy po osvobození odešla.¹⁴ V několika dekadách poválečné tvorby byl asi nejvýraznější postavou výše jmenovaný Han Sörja, teoretik, ideolog a prozaik, který jako první začal s epickými portréty Kim Ilsönga a jehož díla se stala vzorem pro několik dalších generací i přesto, že v šedesátých letech upadl v nemilost. V každém případě byly jeho styl i postavy, včetně ženských, kopírovány a modifikovány pro potřeby nových situací.

Z nich vyniká matka z novely *Vlci*, již autor tvořil během korejské války a která se vrací do relativně uzavřené doby — do doby japonské okupace. Mladá žena je zde nejen vzorem matky, ale i manželky a v obou svých funkcích je ideální a důsledně tragická. O manžela ji připraví Japonci (jako aktivní revolucionář umírá ve vězení), o syna americký misionář a jeho rodina (chlapce nejprve zbije misionářův syn, a aby rodiče zahladili stopy po bití, rozhodnou se ho očkovat smrtelným virem). Matka je téměř do konce pasivní, uvědomění si zvrhlosti počínání misionářů z ní však učiní aktivní osobu i Korejku a ona vezme do rukou zbraň, aby se s vrahy dítěte a nepřítelem celé Koreje vypořádala. Paradoxně není její vzpoura poskvrněna krví, což je v souladu s kladnými postavami staré literatury, které se zlu nevzpírají a nemstí se. Han Sörjova matka naplňuje ideál starý i nový, spojuje v sobě základní funkce obou a prezentuje žádoucí vlastnosti, k nimž patří kromě tradic kodifikovaných také její dětská naivita, považovaná coby atribut lidu za výrazný klad nové společnosti. Najdeme ji téměř u všech podstatných děl v poválečné KLR a takto vylíčený lid se stal nepominutelnou součástí propagandy.¹⁵ V souladu s klasickou představou o lidu jako dětech jsou Kim Ilsöng a Korejská strana práce stylizováni do rodičovských rolí; zodpovědnost na sebe vzali kvůli prostému lidu (nevědomému, dětsky naivnímu, čistému, zároveň však lidu, který dobře rozpozná dobré a špatné), který je zapotřebí „pást“, o který je třeba pečovat a který je nutné poučovat. Mnoho rysů Han Sörjovy

13 Jedinou výjimkou (ovšem jen naznačenou a epizodickou) je Rosa v novele Čo Mjōnghũiho (1894–1938) *Naktonggang* (Řeka Naktonggang; 1928), jež jako vzdělaná a emancipovaná žena tvoří funkční pár s hrdinou-bojovníkem za svobodu Koreje i ubohých rolníků a v závěru symbolicky přebírá jeho role. Ale i ona se nechává vést mužem a je pouze jeho odrazem.

14 Ve dvou vlnách čistek (1953 a 1956) byla také většina z nich popravena.

15 Myers 2013, s. 72–92.

manželky a matky z *Vlků* je zachyceno v prózách v severní Koreji od založení republiky přes občanskou válku až po tehdejší současnost orientovanou směrem do budoucnosti. Podobná je hlavní hrdinka pozdější revoluční opery¹⁶ *Kkot pchanŭn čchŏnjŏ* (Květinářka; zfilmováno 1972), jejíž libreto se přisuzuje Kim Ilsŏngovi, ale i legendární Kim Čŏngsuk (1917–1949), Kim Ilsŏngova manželka, jak ji vidíme v nejrůznějších partyzánských legendách z posvátného pohoří Paktusan. Stejně můžeme tyto rysy postav ve větší či menší míře vysledovat v povídkách, které jsme vybrali pro případové studie. V nich se ovšem ženy vzhledem k novým podmínkám pokoušejí nejen o nové naplnění tradičních rolí, ale také bojují (doslova) za svou emancipaci.

SEVERNÍ KOREA NA VÝVOZ

V první polovině padesátých let 20. století se v souvislosti s občanskou válkou, severokorejskou orientací na východní blok, ale i s celosvětovým zájmem o Koreu objevilo relativně velké množství nejrůznějších publikací reagujících na tamní témata v různém stupni fikčnosti. Potenciální poptávku doplňovala KILDR samotná prostřednictvím ministerstva kultury a propagandy, některé publikace byly vydány v Koreji přímo v ruštině a z nich se potom vybrané celky nebo části překládaly do dalších jazyků, mimo jiné do češtiny. Nedá se mluvit o jednolitěm monotematickém proudu, každá publikace měla poskytnout světu kousek mozaiky z tzv. nové Koreje, jež byla dočasně v centru pozornosti velké části levicového světa. O výběru původně korejských titulů a jejich úvodů, respektive doslovů dodaných k překladům neexistuje dostatek věrohodných svědectví, lze se tudíž domnívat, že se nejednalo o koncepční ediční politiku, spíše o náhodné počiny, čemuž nasvědčuje i různá skladba uvedeného v jednotlivých publikacích.¹⁷

*Hrdinové bojující Koreje*¹⁸ a *Poběda (Vítězství)*¹⁹ jsou sborníky povídek, na které jsme se zaměřili primárně s ohledem na postavu „nové ženy“ v severokorejské literatuře.²⁰ V textech je totiž ukazována ve vývoji od neukotvené, trpící a nevědomé až k nejuvědomělejší v daném prostředí, tedy k roli místní nebo všeobecně platné autority. Celý

16 Revoluční opera je původní severokorejský žánr populární v šedesátých a sedmdesátých letech: jedná se o hudebně-dramatické představení, údajně na náměty Kim Ilsŏnga, většinou z doby japonské anexe. Tato vysoce výpravná díla byla později zfilmována, aby je mohl vidět vyšší počet obyvatel, a bývají i dnes vysílána v televizi.

17 Na počátku se na nich velkou měrou podílel Alois Pultr (1906–1992), zakladatel pražské koreanistiky, který dostával z KILDR materiály pro překlady z korejštiny od Han Hŭngsua (1909–?), jenž působil za války v Praze. Tituly většinou vybíralo nakladatelství Naše vojsko, ale i Mír, Osvěta, Orbis, SNDK, Svoboda, Tatran či nakladatelství spojená s vydavatelstvím novin jako Rudé právo, Mladá fronta nebo Rovnost.

18 *Hrdinové bojující Koreje* 1952.

19 *Poběda* 1955.

20 Ke dvěma jmenovaným sbírkám připojujeme kontext řady dalších poválečných severokorejských děl, která jsou v českých knihovnách k dispozici. Nelze podrobně reagovat na všechna také proto, že ne všude jsou ženské postavy rozpracovány s ambicemi poukázat na žádoucí funkce „nové ženy“, která se zdá být podobná svým lidově-demokratickým sestrám.

proces je představen v sérii situací, z nichž žena nakonec vyjde jako hotová a uznávaná, ať už okolím (pracoviště, rodina), nebo vyššími celky, jakými jsou strana a vlast. Její role se neomezují na tradičně preferovanou trojici dcera, manželka a matka — je schopna je vykonávat²¹ a souběžně zastat povolání či poslání, které nemusí být nutně ženské nebo ženám příslušející. Příběhy jsou obohaceny o vnější dimenzi²² a žena ve svých rolích vychází z obvyklého rodinného prostoru. Výsledně bývá mnohdy nadřazena mužskému okolí do té míry, že ji lze považovat za samostatnou kategorii bez ohledu na genderovou dichotomii. Tento typ je vzhledem ke své účelovosti krátkodobý, o to však zajímavější.

Ženská postava vstupuje nejen do klasických vztahů, které představuje domov (ať ve funkci dcery, nebo manželky), ale i do pracovních v širokém smyslu výkonu povolání. Zároveň se ozřejmuje její vztah ke straně a ke konkrétním úkolům dějinného významu. Z těchto vztahů, reprezentovaných téměř vždy oddělenými prostory, vystávají větší či menší překážky, úkoly a zkoušky, v nichž se její počáteční klady (původ a sociální status) dotvoří do ideálu. Jak už bylo naznačeno, postava během svého vývoje obsazuje prostory, donedávna vyhrazené mužům (práce v průmyslu, politické a vedoucí funkce, bojiště), čímž rozšiřuje své možnosti. Neznamená to však, že by muži své výsostné prostory vyklidili, jen jsou nakonec ochotni nebo nuceni je sdílet.²³

Vítězství (*Sǔngni*; 1955, ruský *Poběda*; 1955) bylo vydáno jako sborník tří mladých autorů, podle krátké upoutávky údajně „vyrostlých v době národně-osvobozené války“²⁴, a bylo věnováno výstavbě země zničené občanskou válkou. Dvě ze tří próz jsou zaměřeny na ženské postavy: Pjõn Hüigūnova²⁵ „Cesta k velkému štěstí“ (Pitnannūn čõnmang) a Ju Hangnimova²⁶ „Odborová předačka“ (Čingmāng pandžang). Představují ženy na pracovišti, novou manželku a funkcionářku.

NOVÁ MANŽELKA

Povídka „Cesta k velkému štěstí“ představuje ženu ještě ne zcela ukotvenou ve svých funkcích: je vdaná, nicméně bezdětná, se silnou vazbou na muže, který stále pobývá kdesi na frontě. Pracuje jako svářečka v mužském kolektivu a je jím (spolu s několika dalšími ženami) považovaná za neschopnou vykonávat takto důležitou profesi. Nedůvěra je ovšem pro hrdinku výzvou a její ambicí se stane přijetí mezi svářeče. Těžší než naučit se profesi je skloubit práci s rolí manželky. Manžel má totiž představu, že rozhodovat za oba má on. „Takže pro tebe je práce v továrně důležitější než já?“²⁷ zeptá se ve chvíli uražené ješitnosti. Oba si však uvědomí, že nepatří jen sobě, ale vyššímu celku, a že tvoří jen tu nejmenší jednotku nezbytně funkčního soukolí.

21 Popis ženy se do té doby soustředil pouze na jednu roli, buď je vzorovou dcerou, nebo manželkou, nebo matkou.

22 „Vnější“ myšleno v opozici k úlohám, které ženu omezovaly na stálé místo a dům.

23 Povědky neřadíme podle roku vydání, ale podle míry ženské proměny ve vzestupné řadě.

24 *Poběda* 1955, s. 2.

25 Pjõn Hüigūn byl známý autor poválečné Severní Koreje, objevuje se ještě v následujícím desetiletí. Přesnější životopisná data však nejsou dostupná v obvyklém rozsahu.

26 V případě Ju Hangnima nejsou přesnější životopisné údaje k dispozici.

27 *Poběda* 1955, s. 28.

FUNKCIONÁŘKA

Žena z povídky „Odborová předačka“ vstupuje do děje jako komplexní a vysoce uvědomělá, potřebuje jen ve svém statusu potvrdit, což jí má přinést role odborového předáka velmi nefunkčního cechu. Jakožto ženu ji lze podceňovat, navíc je to vdova, vychovávající tři dcery a živící slepou matku. Úkol souvisí s jejím členstvím ve straně, což indikuje vyšší výchozí status než v předchozí povídce. Pracovní kolektiv plní plán jen na třicet procent a vůbec nechápe, že je to reakční postoj. Náprava by nebyla těžká nebýt toho, že je hrdinka žena a nadřizená, proto je její příchod vnímán nepřátelsky. Žena si je jistá, že jedná správně, na jejím přesvědčení a sebedůvěře se žádné příkoří nepodepíše. Závěrečná scéna se člení do dvou prostorů na soukromější (mezi ženami v novém domě, který si postavily svépomocí) a kolektivnější, pracovní (do provozu je uvedena první pec, symbol funkčního kolektivu a budoucí prosperity země). Všechny zúčastněné jednotky jsou zasazeny na své místo a nastavené správným směrem.

Sbírka *Hrdinové bojující Koreje* vyšla v roce 1952 ještě v době probíhajícího korejského konfliktu. Jádrem knihy tvoří patnáct anonymních povídek s rozsahem do pěti stran. Na ženskou vzorovou hrdinku se soustřeďují dvě: „Hrdinka Korejské lidové demokratické republiky, partyzána Ťo Ok-chi (Čo Okhŭi)“ a „Hrdinka Korejské lidové demokratické republiky, ošetřovatelka Li Sun-im (I Sunim)“.²⁸ Stěžejní sekvence jejich příběhů jsou zasazeny do občanské války, oproti předchozím povídkám ze souboru *Poběda* jsou tudíž podstatně patetičtější.

OŠETŘOVATELKA

I Sunim pochází z chudé rolnické rodiny, jedné z mnoha, které odešly hledat štěstí do Mandžuska.²⁹ Jádrem jejího hrdinského příběhu však spočívá ve scéně nebyvalé odvahy a oběti tváří v tvář mechanizovanému a odlidštěnému nebezpečí na pozadí korejské války. Letadla Američanů bombardují nemocnici a nemůže být pochyb o tom, že zcela záměrně; nemocniční areál je totiž označen vlajkou Červeného kříže. Sunim ani na okamžik nezaváhá. Se slovy: „Jsem členkou Korejské strany práce a musím být odvážná a vytrvalá,“³⁰ se vrhne do ohně. Zkouška hrdinství vrcholí v okamžiku, kdy si šátek, chránící ji před kouřem, uváže kolem prsou tam, kde uchovává svou stranicovou legitimaci. Příslušnost ke straně je zde tedy povýšena nad zachování vlastního života. A pokud ji vojáci předtím nazývali „matkou raněných“, nyní je její status potvrzen s konečnou platností.

28 Obě hrdinky budeme uvádět podle dnešních transkripčních pravidel, verze Li Sun-im a Ťo Ok-chi jsou výsledkem dobového ruského přepisu a neodpovídají korejské výslovnosti.

29 Vystěhovalectví do Mandžuska probíhalo od šedesátých let 19. století, většinou se jednalo jen o odchod „za řeku“, tedy do oblasti Kando (čínsky Jiandao). Jedná se o častý literární motiv.

30 *Hrdinové bojující Koreje* 1952, s. 59.

PARTYZÁNKA

Čo Okhüi je stejně jako Sunim vázána k půdě. Pro Okhüi se půda stává dočasně symbolem svobody a nezávislosti; její otec-sedlák musel totiž strpět četná příkoří místních statkářů. Z dcery se Čo Okhüi stává manželkou a matkou v dělnické rodině, kde ji čeká pokračování zkoušek. Se Sověty do korejského prostoru v roce 1945 přichází svoboda, vlastnictví půdy pro ty, kdo na ní pracují, a rovnost. Pocit vděku a závazku působí jako bezprostřední katalyzátor dalšího dění, služba vlasti Okhüi splývá se službou straně a armádě. Proto hrdinka s počátkem války vstoupí do partyzánského oddílu. V klíčové situaci se vrhá jako první na nepřítele se slovy: „Soudruzí, budeme s nepřítelem bojovat do posledního granátu! Za vlast, za národ — vpřed!!“³¹ Jihokorejští vojáci Okhüi vyslychají a nakonec ji pro výstrahu ostatním veřejně popraví. Ještě než však stiskne popravčí četa spoušť, hrdinka vykřikne: „Umírám, ale jsem šťastna, že můj život přišel okupantům tak draho... Těm psům se nikdy nepodaří vypořádat se s tisíci členy Strany práce a Demokratického svazu žen... Ať žije Kim Ir-sen. Ať žije Korejská lidově demokratická republika! Ať žije Korejská strana práce...“³³

HRDINSKÉ BIOGRAFIE NOVÉ DOBY: MATEŘSTVÍ, UVĚDOMĚLOST, STRANICKOST, ČLENSTVÍ

Vybrané povídky používají osvědčenou biografickou strukturu, i když se ne ve všech případech jedná o plný, vyvážený životopis sledující postavu od narození po smrt. Většinou zpětně nebo v krátkých ohlédnutích podávají informace o dané mladé ženě, vstupující do děje s podstatnou formativní minulostí ve stadiu, kdy je ještě možné zdůraznit její nehotovost a nedokonalost. Minulost se projevuje sekvencemi, náležejícími portrétu ženy z lidu, tj. ženy-oběti (chudoba v rodném domě, nevzdělanost, ztráta blízkých, smýkání osudem i historickými okolnostmi), které jsou předpokladem pro jakýkoliv vzestupný vývoj. Vstup do hlavní části děje se neodehrává v jejích šestnácti letech, tedy věku v klasických novelách vhodném pro sňatek, ale o zhruba desetiletí později, proto ve výběru chybějí naivní panenské dívky. Ženy jsou poznamenány sumou zkušeností, které jim dodávají potřebnou výbavu pro další vývoj i jejich budoucí činy. Potud by ovšem šlo o prostou linii kopírující povídky dvacátých a třicátých let, ať naturalistických, či levicových autorů. Symptomatické bývá nejprve rodinné zázemí: chudá, perzekvovaná, nevzdělaná rodina čelící vnějším těžkostem (Japonci, bohatí, občanská válka), následuje manželství s mužem podle vlastního výběru. Důraz je ovšem kladen na současný stav, který postavě buď přináší objektivní situace, v nichž se projeví a utvrzuje její charakter a výjimečnost s ohledem na omezené okolí, nebo se vyskytne přímo mezní situace, na niž reaguje oběť a za niž je odměněna. Zkoušky vedou k postupnému vzestupu, během něhož se žena dostane do stadia, kdy její kvality výrazně čnějí nad okolím a kdy se z ní stává model, ne-li přímo

31 *Hrdinové bojující Koreje* 1952, s. 69.

32 Jihokorejec je zde nepřítel, nikoliv bratr pod americkým („lisynmanovským“) jhem: v následných obdobích je nepřítelem výhradně Američan, respektive „americký imperialista“.

33 *Hrdinové bojující Koreje* 1952, s. 70.

božstvo nového typu. Vzestupná linie nemusí vést ke statusu „bohyně“, nicméně je dostatečná pro to, aby stvořila parametry žádoucího ženského chování. Výstavba těchto nových biografii je prostá, explicitní i návodná pro každou složku obyvatelstva a splňuje klasický účel životopisu jako obrazu (vzoru) chování v základních situacích.

Ženy by se ovšem vzorem nestaly, kdyby neexistovaly (nebo nebyly uměle vytvořeny) obtížné nebo extrémní situace, přinášející nejen dosud neznámé podmínky, ale i uvědomění si neexistence precedentní modelové reakce na většinu z nich. V tomto smyslu jsou ženy v povídkách potenciálními prvovzory, k nimž je nutné — jak už bylo řečeno — z důvodů obecné srozumitelnosti dospět řadou kroků. Většina vychází z dříve zavedených, ale i nově přejatých literárních stereotypů. Na výši konečného statusu hrdinky, tedy i její možné modelovosti má významný vliv vztah k vlasti (přirozený, ale výrazně přeznačený), občanská uvědomělost (ať pracovní, či ve vztahu k nepříteli) a stranická příslušnost, respektive legitimace (pro ženu zcela nový prvek, neboť předválečná doba ženy nespojovala s politikou ani reálně, natož literárně). Až pak lze vybudovat nové či nově strukturované příběhy a dát prioritu novým typům, které se nakonec ustálily až v šedesátých letech 20. století, a předesíláme, že spíše ideologicky než literárně.

MATEŘSTVÍ JAKO PŘEDPOKLAD

Než se budeme věnovat výrazným dobovým motivům, vraťme se k tématu *mateřství*, jehož obsah se v povídkách naplňuje v podstatně širším kontextu, než je láska k jednomu konkrétnímu, nejlépe vlastnímu³⁴ dítěti, které je třeba ochránit, nakrmit, uzdravit či pohřbít. Klasické mateřství je představeno značně disproporčně. V příběhu svářečky je dočasně potlačené okolnostmi a odsouzené jako přežitek, pokud by se mělo stát jedinou náplní ženina života. Vzhledem k soustředění na plnohodnotný vstup do pracovního procesu je hrdinka neřeší a je zmíněno pouze jedinkrát, v souvislosti se ženou, které se nechce pracovat. Mateřství tradičního typu je přítomno pouze v příběhu funkcionářky, přestože i tady se jedná o mateřství v kontextu revoluce a války. Mateřství vzniká svazkem s mužem-revolucionářem a je podtrženo tragédií jeho smrti. Žena následně adoptuje dva válečné sirotky, čímž prokazuje svůj mimořádný potenciál, nikoliv výjimečnou mateřskou. Příběh lze ovšem chápat dvojím způsobem: jako rozšířené mateřství hlavní postavy, přecházející z vlastní, o otce ochuzené a o adoptované děti zvětšené³⁵ rodiny na rodiny všech zúčastněných neuvědomělých žen, jehož vrcholem je vytvoření společného domova, ale i jako rozšířenou funkci odborářky. Matkou je i budoucí partyzánska: ta se dokonce snaží najít štěstí v tradiční struktuře manželství, po smrti muže (opět vdova) přenáší svou péči na syna. Naplnění v mateřství nenachází a těžiště příběhu se přesouvá mimo tradiční sociální struktury, v nichž se realizuje ne jako matka.

Pro hrdinské mateřství, do té doby v literatuře neznámé, je modelový příběh ošetřovatelky. Příznačné je zdůraznění povinností žen-ošetřovatelek být matkou těm,

34 Láska k cizímu dítěti nebývá v Koreji běžná, adopce je dodnes poměrně zřídka a v tomto kontextu je třeba i adopcí v povídkách rozumět jako činu vrcholné, nesobecké lidskosti.

35 Poměrně běžná situace v korejských prózách, zejména lidových: pokud je žena primárně matkou, pak jde o vdovu, většinou se synem.

kdo bojují proti nepříteli: „Ošetřovatelky obětavě plnily svou vlasteneckou povinnost [...] s mateřskou láskou obvazovaly raněné.“³⁶ Plnění těchto ve své podstatě profesních povinností se setkávalo s vděkem raněných a jejich opakovaným označováním ošetřovatelky jako „matky“, což lze považovat jednak za osobní uznání, ale také za uznání na makroúrovni „bojujícího korejského lidu“ a „národa“.

Mateřství se ovšem nejeví jako příznačné pro narativní strategii příběhů všech ženských postav; není ani důležité pro normativy „nové ženy“. Zatímco se bezdětná ošetřovatelka stane matkou pro všechny, příběh funkcionářky odděluje a spojuje přítomnost i nepřítomnost mateřství v oddělených prostorech a partyzánka, ačkoliv je ve svém předhrdinském období matkou, je v klíčové fázi ne-matkou, aby se stala hrdinkou.

UVĚDOMĚLOST A SOUNÁLEŽITOST

UVědomělost není cosi přirozeného jako nenávistný vztah k nepříteli, není definována souborem vlastností nebo pohledem autority, s výjimkou stranických představitelů nebo mentorů. Ženy mohou být sice dokonalé pro své jednotlivé vlastnosti, činy nebo i jen v dílčím pohledu matky, otce, manžela, sousedky či spolupracovnice, jenže ideálem je komplexnost, v níž klasické role zůstávají a nadstavbou je vědomá služba vlasti v nej-různějších podobách. V prvé řadě už k ideálu nestačí naplnění role ženy v domácnosti. UVědomělost u hrdinky začíná kritickým pohledem na dosavadní hodnotový žebříček, který sice stále dbá na přirozené mezilidské vztahy (na nich lze demonstrovat charakter), ale většinou se odvíjí od zjištění potřeby nebo nedostatečnosti dosavadního vzdělání (všechny čtyři ženy se musí v dospělosti vzhledem k vnějším okolnostem — chudoba rodiny, Japonci, válka — do vzdělání). Dosažení základní gramotnosti pochopitelně není cílem, hrdinky proto čtou kupříkladu technické příručky (nová manželka-svářečka), politickou čítanku osvětového pracovníka (funkcionářka ji dědí po manželovi) nebo se vzdělávají pod dohledem strany. Vzdělávání je v prvních dvou případech propojeno s mužem — nová manželka si představuje, jak spolu večer sedí u stolu a čtou, funkcionářka se vědomě vydává cestou zesnulého manžela. Návazný stupeň uvědomělosti má spojitost se vztahem k práci a pracovním kolektivem (nadřazují je osobnímu štěstí) nebo potřebou jít příkladem, tedy hrdinskými činy v mezních situacích. Obojí se může uskutečnit v obvyklé míře, ale vzhledem k okolnostem i sebedestruktivně. Ve stupni uvědomělosti se také ozřejmuje, zda půjde o postavu tragickou, tedy aspirující na status bohyně nebo „pouze“ vzorovou. Sama žena se přitom řídí příklady, ať abstraktními, či konkrétními. K prvním patří i v Koreji populární, poněkud překódovaná Zoja Kosmoděmjanská,³⁷ k druhým zemřelá kolegyně, manžel-revolucionář, soudruh. Všechny si hrdinka může připomenout či „přivolat“ na pomoc v případě skepse.

UVědomělost se nejlépe projevuje v zápase hrdinek s reakčními živly nebo jen ideově zaostalými spolupracovníky, převážně muži. Nemusí to být nutně ze své podstaty špatní nebo zkažení lidé: nový stát má v této chvíli velký potenciál k převýchově téměř každého. Druhá strana je ovšem v početní převaze a tvořená právě

³⁶ *Hrdinové bojující Koreje* 1952, s. 58.

³⁷ Zoja Kosmoděmjanská se vyskytuje jako výrazný motiv ve špionážním románu ruského Korejce *Sešit nalezený v Sunčonu*, kde najdeme poznámku o užití jména Zoja pro řadu Korejek, které se zavázaly položit za svou vlast třeba i život. Viz Kim 1952.

množstvím ne zcela vyspělých lidí, které je třeba napravit od základů.³⁸ Protivníci si neuvědomují, že jsou jejich výkony i návyky něco, co lze objektivně považovat za zásadní nedostatek, a to lze opět vykládat jako projev nevědomého „lidu“.³⁹ Vedlejší postavy také téměř nikdy nedojdou do stadia osobní uvědomělosti, jejich maximem je sounáležitost s daným společenstvím, minimem zautomatizování správných návyků, víceméně jde tedy o jejich nasměrování, k čemuž slouží uvědomělí, nekonečně trpěliví a velkorysí hrdinové (vůdčí typy).

ČIN, STRANICKÁ PŘÍSLUŠNOST, STRANICKÁ LEGITIMACE

Stranická legitimace není stálým atributem „nových žen“, funguje, vedle medailů a titulů, jako znak uvědomělosti a v žádném případě nesignalizuje výjimečnost. Zdá se, že se ženy mohou stát vzory i bez ní. Lze ji substituovat činem či obětováním se ve prospěch celku, které vidíme v nejrůznějších podobách a stupních od nadřazení práce pro vlast nad soukromé manželské štěstí nebo kolektiv až po obět, vyžadující abstraktní, vyšší stupeň uvědomělosti. Čin může být součástí procesu, v němž žena myšlenkově zraje, prožívá svou existenci a její zakotvení, ale i jednorázové emoční vzepětí, kdy v mezní situaci (jako vlastenka či členka strany) obětuje vlastní život.⁴⁰

Vstup do strany není v žádné z povídek explicitně popsán, je stupněm v procesu uvědomování. U ošetřovatelky je soudružství bytostně propojeno s posláním (zástavným mateřstvím), u funkcionářky spjaté s památkou na manžela. Asi nejfunkčnější je členství ve straně u partyzánky; jde o stěžejní iniciační moment, k němuž směřuje zkušenostmi, nicméně není konečným stupněm vývoje, spíše předpokladem. Cesta hrdinky k plnému uvědomění vede přes vlastnictví půdy, sebevzdělání, vstup do strany, politickou činnost, aktivitu ve stranických strukturách a vrcholem je partyzánská činnost. Stranické příslušnosti, respektive jejímu symbolu, legitimaci, se věnuje pozornost v příběhu ošetřovatelky, která ji upřednostňuje před vlastním životem. Její obětí tedy nenáleží pouze raněným, ale i straně; v jediném činu a okamžiku se sbíhají mateřství a členství ve straně a jejich průnik zrodí hrdinku, ochotnou položit život za raněné i symbol vlastního členství.

POSTUPNÉ ČLENSTVÍ

Sebeuvědomění všech čtyř postav je vždy navázané na příslušnost k dané skupině, na členství v ní, na sounáležitost. Nejprve je to rodina, jejímž prostřednictvím si hrdinka

38 Tyto postavy se později proměnily ve vyslovené škůdce, což s sebou přináší řadu stereotypních situací, jimž však vévodí úmyslné poškozování objektů či konkrétních klíčových akcí nebo fyzická likvidace funkcionářů a vzorových pracovníků.

39 I proto nejsou potrestáni, pouze napraveni. Lid je třeba poučit, neboť je v postavení dětí.

40 Obětí by se zdála být víceméně paralelou ke starším ženským hrdinkám z válek proti Japoncům z konce 16. století, jejichž přičiněním jsou zlikvidováni nepřátelští velitelé či zachráněna města. V jejich případě je však čin ceněn pouze napůl, neboť je činem nízké ženy (*kisāng*, tanečnice a zpěvačky), která neaspiruje na sociální funkce (není to matka ani manželka), i když může být státem uctívána. Nové Korejky obětující se pro vlast jsou plnohodnotné, tudíž je jejich čin podstatně důležitější.

pojmenuje nejrůznější nespravedlnosti. Následují otázky, popřípadě vize. Změna členství nastává u většiny hrdinek vstupem do manželství, kde se opakuje motiv smrti muže, případně odpovědnosti za další život, což je primitivní realizace mateřství. Skutečná změna nastává vstupem Rudé armády do Koreje. Nejedná se o pouhé osvobození, přichází změna sociálního systému, možnost pracovat na vlastní půdě a příslušnost k nyní svobodným pracujícím a vlastníkům půdy (členství v progresivní skupině). Pro ženy to znamená kvalitativní změnu, nejsou už pouhými dcerami, manželkami a matkami, povětšinou bezbrannými, jsou pracující, což je nová morální maxima (profesní členství).

V období po osvobození se žena také stává formálně rovnoprávnou s muži (sociální členství). Rychle se aktivizuje, od snů přechází do skutečnosti a její dynamičnost inspiruje druhé. Zasvěcuje svůj život službě vlasti. Symptomatické je, že v této situaci není přítomen muž (zemřel nebo je mimo domov). Poslední změnou v postupné evoluci uvědomělosti je vstup do Korejské strany práce. Pokud byla předchozí fáze formativní a aktivita zaměřená na vlastní růst, po vstupu do strany, respektive po politickém dovzdělání, se žena stává činnou v kolektivu, který jí byl svěřen. Dozrává emočně, zvláště se vyvíjí její hněv vůči nepříteli, nejprve k tzv. loutkové vládě na jihu, po vypuknutí války vůči Američanům. Tento hněv, jakkoliv se může přesunout do pozadí, posiluje ze všech emocí nejmíc. Hněv je aktivizační a vede k činům. „My, členové strany, musíme bojovat do posledního dechu za rozdrcení nenáviděných nepřátel!“⁴¹ volá partyzánska před sebevražedným útokem.

OD SEBEUVĚDOMĚNÍ ZPÁTKY POD BOŽSKÝ DOHLED

Každá biografie ze své podstaty končí rekapitulací činů a zhodnocením přínosu určité osoby, včetně výčtu odměn, ke kterým patří zápis skutků a jejich zveřejnění (kroniky, pomníček), udělené tituly a hodnosti, což jsou záruky nesmrtelnosti. V případě povídek z analyzovaných sborníků se dvě uzavírají reálným happy endem, kdy ženy dojdou uznání ve své skupině a potvrzuje se nejen jejich členství, ale výjimečnost v daném společenství aspirující na „kanonizaci“. První dvě ženy si lze představit jako prototypy vzorových pracovnic v průmyslu, v této době už nadřazeného zemědělství.⁴² Postavy ošetřovatelky i partyzánska jdou nad rámec obvyklých situací, proto jsou povýšeny nad běžné sféry a také odměněny mimo klasický sociální rámec.

Žena v raných severokorejských prózách je vybavena souborem výchozích ctností (oddanost rodičům, obětavost, smysl pro rodinu, pracovitost, zručnost), k čemuž se po změně systému připojuje vzdělanost (z původní negramotnosti se vlastním přičiněním dostane na žádoucí úroveň). Je to žena, která považuje práci nebo konkrétní úkol za hodnotu nejen pro sebe, ale za hodnotu absolutní, protože pracuje pro pokrok, vítězství a vlast. Další novinkou je rozšíření jejího osobního prostoru; proniká do mužských, venkovních sfér. Vzhledem k těmto možnostem se dostává do války (otevřený, abstraktně neurčený prostor), na frontu, na velkolepou pracovní plochu, kde

⁴¹ *Hrdinové bojující Koreje* 1952, s. 68.

⁴² V zemědělství několik let po pozemkové reformě probíhá kolektivizace a soukromé vlastnictví půdy je odsouzeno jako reakční feudální přežitek.

znovu vyrůstají továrny zničené nepřitelem. Veřejný prostor je pro ni podstatnější než domov, protože se v něm neodehrává jen její emancipace, ale iniciační proces, v němž ob stojí jako členka vyššího celku. Nejde tedy o osobní vítězství, ale o rozšíření potenciálu nové vlasti, neboť příběh je zástupný a návodný pro všechny ženy nové doby. Totéž platí na válečném bojišti, kde může napříště nepříteli čelit dvojnásobek vojáků, stejně tak na poli politickém či stranickém, kde ženy rozmnoží řady vysoce uvědomělých občanů, šířících slávu nové Koreje.

Čtyři zmíněné typy ženských postav vycházejí ze směsi domácí tradice a vnější, zejména sovětské inspirace. Jisté je, že jde o pouhý pokus o ukotvení ideově správných stereotypních narativů, nicméně variace na uvedené typy postav se objevují v hojně míře i v dalších desetiletích. Ne vždy takto vypjatě a přímočaře. Jde totiž o příklady zasazené do extrémní doby, a přestože Korea verbálně bojuje stále, v předchozím výčtu nenajdeme například ve 20. století tak produktivní typ učitelky, jež je spolu s ošetřovatelkou nositelkou mateřských rysů.

Ve druhé polovině padesátých let a později bylo vytvořeno mnoho próz pracovních, ať už z továren či zemědělství. Oba sektory jsou zaplněné obětavými ženami, bojujícími nejen s živly a katastrofami, s vlastní fyzickou nedostatečností, únavou, s nepochopením v zásadě dobrých, nicméně nepružných kádrů, ale už i s fyzickými protivníky, někdy i škůdci velkolepých projektů. Mnohokrát se žena opět ocitne proti všem, nicméně vytrvá a prokáže své zemi službu v podobě zlepšovacího návrhu, nového hnojiva či vysoce funkčního postupu. V jejím úsilí jí často nově pomáhá ušlechtilý soudruh, s nímž nakonec spojí svou budoucnost.⁴³

V šedesátých letech se ovšem stalo zvykem, že se v těchto prózách v nejrůznějších funkcích objeví postava Kim Ilsönga,⁴⁴ do děje vstupuje v kritickém okamžiku komplikací a zasvětili zmatené postavy do základů jakékoli činnosti. Z literatury se pak nový postup nebo slogan přenesou do reality. Je samozřejmé, že autorita s takovým statusem děj zvrátí, jenže postavy už napříště nemohou vykazovat tak výrazné, natož božské charakteristiky, neboť ty příslušejí s pokračujícím kultem osobnosti jediné osobě. Kim Ilsöng se také ujímá rodičovských rolí, pročež mateřskou matku už není zapotřebí tematizovat. Konkrétní biologická matka je napříště hodnotově nepřilíš důležitá a matka-vlast se ztotožňuje se stále ještě funkčně nevyhraněnou Kim Čöngsuk, první Kim Ilsöngovou manželkou. Zajímavý je vývoj kultu partyzánů; příběhy o nich se od konce padesátých let vracejí do doby japonské anexe, tedy let údajné partyzánské činnosti Kim Ilsönga. Příkladem pro stav v roce 1960 budiž sbírka dvaceti povídek *Ppalččisanui njödäwöndül* (Partyzány). Existence každé partyzány je zde jakoby potvrzena postavou mladého Kim Ilsönga, jenž do příběhu vkročí a převezme iniciativu i hlavní roli. Od sedmdesátých let jsou i partyzány zjednodušeny tak, aby je mohla od posvátného Paktusanu zastupovat konečně zbož-

⁴³ Ve druhé polovině padesátých let bylo i v KLDK populární zobrazení funkční spolupráce, pro příklad slouží komiks *Arümdaun hjöpčo* (Krásná spolupráce), kde spolu na poli soutěží Juno a Kjöngsun, a soukromé soutěžení je dovede až k vynikajícímu výkonu. *Arümdaun hjöpčo* 1956.

⁴⁴ Toto je reakce na skutečné cesty Kim Ilsönga, který tak v době po upevnění moci vydával instrukce klíčovými oblastmi průmyslu a zemědělství. Jeho funkce koordinátora, zlepšovatele a myslitele provázely stranickou mytologii ještě v raných sedmdesátých letech.

štěná Kim Čöngsuk.⁴⁵ Invaze rodiny Kimů na literární pole zásadně omezuje vývoj všech postav; ty ztrácejí v září Velkého slunce (*Tchäjang* je jedno z Kim Ilsöngových přízvisek) a jeho manželky Kim Čöngsuk lesk a všechna jejich pracně nabytá skvělost jako by vybledla a pozbyla důležitosti. Neznamená to, že by nové ženské typy v severokorejské literatuře přestaly existovat, ale dostávají se ze stadia uvědomění, že jsou členkami nových kolektivů a mají neomezené možnosti, do stadia, kdy na jejich konání dohlíží vyšší subjekt, a stávají se pouhými pomocnými postavami příběhu o rodině Kimů. Severokorejská literatura se tím nepochybně emancipovala, zároveň definitivně rezignovala na literárnost a začala fungovat jako odnož státní ideologie.

LITERATURA:

- An Hamgwang. *Čosön munhaksa (1900-)*. Pchjôngjang: Kjojuk tošö čchulpchansa, 1956.
- Arümdaun čchönjödül*. Pchjôngjang: Čosön čakka tongmäng čchulpchansa, 1961.
- Arümdaun hjöpčo: Sowön*. Pchjôngjang: Misul čchulpchansa, 1956.
- Čo Mjong-hi. „Řeka Naktonggang“. Přel. Vladimír Pucek. *Světová literatura*, 31, 1986, č. 2, s. 203–214.
- Čosön munhak tchongsa (ha)*. Pchjôngjang: Kwahagwön čchulpchansa, 1959.
- Čosön tanpchjondžip. 1*. Pchjôngjang: Munječchulpchansa, 1978.
- Jun Sepchjông. „Häbanghu čosön munhak kägwan“. In týž. *Häbanghu uri munhak*. Pchjôngjang: Čosön čakka tongmäng čchulpchansa, 1958, s. 6–80.
- Han Sörja. *Süngnjangi*. Ri Sango. kürim. Pchjôngjang: Kungnip čchulpchansa, 1956.
- Hrdinové bojující Koreje*. Přel. Zbyněk Kožnar, Vsevolod Sato. Praha: Naše vojsko, 1952.
- Hwang Kön. *Pultchanün sóm*. Pchjôngjang: Munhwa čönsónsa, 1952.
- Kim, Roman Nikolajevič. *Sešit nalezený v Sunčonu*. Přel. Jaroslav Jankovský, Olga Berounská. Praha: Naše vojsko, 1952.
- Myers, Brian Reynolds. *Han Sörya and North Korean Literature: The Failure of Socialist Realism in the DPRK*. New York, Ithaca: Cornell East Asia Program, 1994.
- Myers, Brian Reynolds. *Nejčistší rasa: Jak Severokorejci vidí sami sebe a proč je důležité to vědět*. Přel. Dina Podzimková. Praha: Ideál, 2013.
- Pjön Hüigün tanpchjondžip: Pitnanün čönmang*. Pchjôngjang: Čosön čakka tongmäng čchulpchansa, 1956.
- Poběda*. Pchjôngjang: Ministerstvo kul'tury i propagandy KNDR, 1955.
- Ppalččisanüi njödäwöndül: Hangil ppalččisan čamkadžadürüi hösanggi čungesö*. Pchjôngjang: Čosön njösöngsa, 1960.
- Rju Kihong — Sö Manil. *Süngnjangi: Čangmak hüigokčip*. Pchjôngjang: Čosön čakka tongmäng čchulpchansa, 1956.
- Süngnjangi: Čosön jesul jöngghwa*. Pchjôngjang: Misul čchulpchansa, 1957.
- Tanpchjön sosölcip: Käsön*. Pchjôngjang: Čosön čakka tongmäng čchulpchansa, 1955.
- Winstanly-Chesters, Robert — Ten, Viktoria: „New Goddesses at Paektu Mountains: Two Contemporary Korean Myths.“ *S/N Korean Humanities*, 2, 2016, Issue 1, p. 151–179.

45 Kult Kim Čöngsuk se rozšířil po potvrzení nástupnictví jejího syna Kim Čöngila k moci a pokračuje i za vlády vnuka Kim Čönguna. Stále o ní vznikají nové legendy a dohledávají se (vytvářejí) její spisy. O kontinuitě päktusanských vyprávění viz například Winstanly-Chesters — Ten 2016.